

Književne interpretacije strategija učenja u romanima Frankenstein i Tarzan

Perković, Nives

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/um:nbn:hr:147:015528>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-05**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

SVEU ILIŠTE U ZAGREBU
U ITELJSKI FAKULTET – ODSJEK U PETRINJI
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

NIVES PERKOVI

ZAVRŠNI RAD

KNJIŽEVNE INTERPRETACIJE
STRATEGIJA U ENJA U ROMANIMA
FRANKENSTEIN I TARZAN

SVEU ILIŠTE U ZAGREBU
U ITELJSKI FAKULTET – ODSJEK U PETRINJI
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

ZAVRŠNI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: Nives Perkovi

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Književne interpretacije strategija u enja u romanima

Frankenstein i Tarzan

MENTOR: doc.dr.sc. Sanja Lovri Kralj

SUMENTOR: doc.dr.sc. Alenka Mikulec

SADRŽAJ:

SAŽETAK

SUMMARY

1.	Uvod.....	1
2.	Mary Shelley i rođenje Frankensteinia	2
3.	Edgar Rice Burroughs i Tarzan.....	4
4.	Feralna ili divlja djeca.....	6
5.	Prirodno učenje djece rane i predškolske dobi	8
6.	Usvajanje i učenje jezika.....	10
6.1.	Usvajanje jezika.....	10
6.2.	Ovladavanje imenjem jezikom.....	12
7.	Strategije učenja u romanima Frankenstein i Tarzan.....	13
8.	Zaključak.....	27
	Literatura.....	28

SAŽETAK

U ovom radu interpretiraju se različite strategije u enja prisutne u romanima *Frankenstein ili Moderni Prometej* i *Tarzan*. Naglasak je stavljen na strategije u enja, prvenstveno na strategije u enja usvajanja jezika i u enja jezika, a zatim i na upoznavanje prirodnoga okruženja te spoznaju vlastitoga identiteta. Zanimljiva je poveznica koju romani dijele s feralnom ili divljom djecom. Interpretacija navedenih djela provedena je kroz književni, pedagoški i psihološki pristup.

Ključne riječi: *Frankenstein ili Moderni Prometej, Tarzan*, strategije u enja, usvajanje jezika, u enje jezika, feralna ili divlja djeca

SUMMARY

This paper interprets the various learning strategies present in the novels of *Frankenstein or Modern Prometheus* and *Tarzan*. Emphasis is placed on learning strategies, primarily learning strategies of language acquisition and language learning, and then learning about the natural environment and knowing one's identity. There is an interesting bond that novels share with feral or wild children. The interpretation of these works was carried out through a literary, pedagogical and psychological approach.

Key words: *Frankenstein or The Modern Prometheus*, *Tarzan*, learning strategies, language acquisition, language learning, feral or wild children

1. Uvod

Svi smo se barem jednom u našim životima susreli s bajkovitom pri om o Ljepotici i Zvijeri. Tko je zapravo u pri i bio zvijer, a tko ovjek i zašto? Isto pitanje može se postaviti i nakon što pro itamo romane *Frankenstein* i *Tarzan*. Je li Frankensteinovo udovište bilo samo udovište ili bi e željno ljudskoga dodira? Tko je bio Tarzanova prava obitelj – majmuni iz džungle ili ljudi iz civilizacije?

U prvome dijelu rad nas pobliže upoznaje s književnicom Mary Shelley, poznatoj po svojem znanstveno – fantasti nom romanu *Frankenstein ili Moderni Prometej* ukrašenom goti kim elementima, i s autorom Edgarom Riceom Burroughsom, poznatom po serijalu knjiga o Tarzalu.

Drugi dio rada nas pobliže upoznaje s prirodom feralne ili divlje djece. Njihova sposobnost prilago avanja prirodi i preživljavanja u izoliranim uvjetima zainteresirala je javnost diljem svijeta, a posebno znanstvenike koji su se kasnije bavili istraživanjem dje jeg procesa u enja te njihovim mogu nostima i sposobnostima od najranije dobi.

Na njega se nadovezuju poglavља vezana uz prirodno u enje djece rane i predškolske dobi i vezana uz strategije u enja, s osvrtom na usvajanje i u enje jezika, a zatim i na upoznavanje prirodnoga okruženja te spoznaju vlastitoga identiteta.

Završni dio rada temelji se na interpretaciji ranije navedenih djela kroz književni, pedagoški i psihološki pristup. Kroz njihovu interpretaciju možemo u iti kako se kroz oba romana provla e niti zamršene ljudske prirode, a koje možemo povezati s na inom života njihovih stvaratelja te s mogu nostima, sposobnostima i na inima preživljavanja feralne djece.

2. Mary Shelley i rođenje Frankenstein

Engleska književnica Mary Wollstonecraft Shelley (1797. – 1851.) istaknula se svojim romanom *Frankenstein ili Moderni Prometej* koji predstavlja rane poetike književne znanstvene fantastike.

Mary Shelley bila je kćerka političkog filozofa i književnika Williama Godwina i poznate feministkinje Mary Wollstonecraft. Nedugo nakon Maryne rođenja, njezina majka je preminula zbog komplikacija nastalih prilikom poroda. Tako je briga o novorođenoj Mary i nezakonitoj Wollstonecraftovoj kćeri Fanny Imray pripala Godwinu. Obiteljska situacija se ponovno mijenja kada Godwin oženi udovicu Mary Jane Clairmont, koja u dom dovodi i svoju djecu, Charlesa i Jane. Uskoro u obitelj pristiže i prinova William (Biography.com Editors, 2014.).

Iako nije imala formalno obrazovanje, Mary je uveća provodila vrijeme u okolini knjižnici i izdavača kojima su i gdje je susretala tadašnje poznate književnike i uživala njihovu i, a sve je to potaknulo i ljubav prema pisanju. 1808. godine izdana je Maryna prva pjesma „*Mounseer Nongtongpaw; or, the Discoveries of John Bullin a Trip to Paris*“.

Nije neobično da sam, kao kćerka dviju osoba znatnog književnog ugleda, vrlo rano u životu počela razmišljati o pisanju. Kao dijete sam uvek kala; i najmilija razonoda u tijeku sati predviđenih za odmor bila mi je pisati priče.

(Shelley, 2003.)

Budući da obiteljska situacija nije bila idilična zbog Marynih sukoba sa svakom, Godwin šalje Mary u Škotsku u posjetu svome prijatelju Williamu Baxteru. Škotski krajolici i obiteljsko okruženje Baxterovih imali su snažan utjecaj na nju.

Nakon povratka u London, Mary upoznaje pjesnika Percya B. Shelleya koji je bio predani u enik njezinog oca. Percy Shelley i Mary me usobno su ohrabrivali i nadahnjivali jedno drugo za pisanje, a Percy joj uskoro izjavljuje ljubav. Godwin se suprotstavio k erinoj vezi s oženjenim muškarcem, zbog ega Percy i Mary, u pratnji Maryne polusestre Jane, bježe od ku e. Taj doga aj je zahladnio odnose izme u Godwina i k eri. Neko vrijeme su Mary i Percy Shelley putovali Europom, no ubrzo su ih sustigle financijske teško e. Osim toga, bili su suo eni i s gubitkom tek ro ene k eri (Poetry Foundation).

Sljede ega ljeta, par je u pratnji polusestre Jane otišao u Švicarsku gdje su uživali u društvu pjesnika Lorda Byrona te pisca i fizi ara Johna Polidoria. Za vrijeme kišnih dana zabavljaljali su se itaju i pri e o duhovima, a Lord Byron je predložio da se i sami okušaju u pisanju vlastitih horor pri a. Izazov je bio pra en Marynim neobi no zastrašuju im i životopisnim snom iz kojega je nastao kasniji roman *Frankenstein*.

Ubrzo su Mary i Percya sustigle nove loše vijesti: Maryna polusestra Fanny po inila je samoubojstvo, kao i Percyjeva žena Harriete. Kasnije se Mary udala za Percya Shelleya.

Godine 1818. *Frankenstein ili Moderni Prometej* anonimno je objavljen. Izdava ke ku e smatrале su kako Mary Shelley nije mogla napisati tako izvanredno djelo te su inicirali kako je djelo zapravo napisao njezin suprug Percy Shelley. Zbog toga Mary pristaje na anonimno izdavanje romana, ali je Mary Shelley u svim kasnijim izdanjima navedena kao autorica *Frankensteina* (Biography.com Editors, 2014.).

Nakladnici izdanja Standard Novels, odabравши Frankensteina za jedan svoj niz, izrazili su želju da ih opskrbim s nekoliko podataka o nastanku te pri e. Utoliko mi je lakše prihvati njihov poziv, što mi se time pruža prilika da jednom zauvijek odgovorim na pitanje koje mi se tako esto postavlja: Kako sam ja, tako mlada djevojka, smislila i razradila tako jezivu temu?

(Shelley, 2003.)

3. Edgar Rice Burroughs i Tarzan

Edgar Rice Burroughs (1875. – 1950.) američki je pisac rođen u Chicagu. Za razliku od svoga lika Tarzana koji je bio u Africi i Engleskoj, Edgar R. Burroughs cijeli je život proveo u SAD-u.

Bio je četvrti sin velikog biznismena i ratnog veterana majora Georga Tylera Burroughsa i Mary Evaline Burroughs. Rođao je Phillipsovou akademiju u Andoveru, Massachusetts, a kasnije i Michiganovu vojnu akademiju. Pokušao se upisati i na znameniti West Point, ali je pao na prijemnom ispit u završio kao vojnik u konji koj diviziji. Nakon što su mu dijagnosticirali probleme sa srcem, bio je prisiljen napustiti jedinicu (Woods, 2016.).

U periodu koji je uslijedio bavio se raznim slabo plaćenim poslovima. Nakon što je u braku s Emmom Centenniom Hulbert dobio dvoje djece, financijsko stanje se pogoršavati. Kada su dobili treće dijete, Edgar je bio nezaposlen i bez novaca. Kako bi se prehranili, založio je svoj i ženin nakit i satove. Nije se mogao pomiriti sa situacijom u kojoj se nalazila njegova obitelj te se odlučio okušati u pisanju za fantastične magazine. U jednom od intervjuja, Edgar R. Burroughs je izjavio kako je pročitao i proučio neke od tih magazina i zaključio da ako drugi ljudi mogu pisati takve besmislice od priča, onda može i on. Smatrao je i kako bi njegove priče bile daleko zabavnije onih koje je imao prilike pročitati (Burroughs, 1929.).

Njegova prva znanstveno fantastična priča *Pod Marovim mjesecima* izašla je u *All-Story Magazineu* 1912. godine. Iste godine napisao je i prvi roman iz serijala o Tarzanu: *Tarzan me u majmunima*. Tarzanov lik postigao je neočekivano veliki uspjeh te ga je Burroughs odlučio iskoristiti pomoći u svih medija – knjiga, stripova, filmova. Zahvaljujući takvoj reklami i promociji, Tarzan je stekao kulturni status te je i danas prepoznatljiv i popularan (Woods, 2016.).

Zanimljivo je kako je nakon uspjeha s Tarzonom, Edgar R. Burroughs odlučio kupiti veliko imanje u Kaliforniji, sjeverozapadno od Los Angelesa. Svoje imanje nazvao je Tarzana te od njega napravio dobar posao. U vrijeme urbanizacije Los Angelesa, Bourroughs je prodavao građevinske estice s tog zemljišta. Danas je Tarzana gradska etvrt Los Angelesa te se procjenjuje da tamo živi preko 35.000 stanovnika (Woods, 2016.).

S vremenom su se pojavile neke indicije koje su govorile kako je Burroughs mit o Tarzanu temeljio na istinitoj priči. Naime, prema jednom novinskom članku iz 1959. godine, William Charles Midlin bio je brodolomac koji je 15 godina proveo u Africi (1868- 1883.) prije povratka u Englesku.

Prema Midlinovim bilješkama iz vremena provedenog u Africi, saznalo se kako je nakon brodoloma bio prihvoden u skupinu primata. Navodi kako se nije sporazumijevao s njima pomoći u njihovog govora poput Tarzana, već pomoći u znakovnoga jezika. Istenica je i da je William, baš kao i Tarzan, nakon povratka u civilizaciju tražio da mu se vrati njegov identitet. Iako nema nikakvih dokaza koji govore kako se Tarzanov lik temelji na Midlinu i njegovoživotnoj priči, ne zna i da to nije moguće i stoga pitanje o tome ostaje otvoreno.

4. Feralna ili divlja djeca

Slučajevi vezani uz feralnu djecu vrlo su rijetki, no postoje neki povijesni i noviji zapisi i dokumenti o takvim slučajevima. Unatoč prikupljenim informacijama i dosadašnjim saznanjima, pravu istinu o divljoj djeci teško je saznati. Posebnost slučaja feralne djece nalazi se u odnosu između ovjeka i životinje. Postavlja se pitanje bi li dijete bez ljudske brižnosti zamijenilo životinju za roditelja?

Pojam feralne ili divlje djece odnosi se na djecu koja su odrasla u divljini, na djecu koja su odrasla u izolaciji ili zato eništvu te na djecu koja su prihvatale i odgojena od strane divljih životinja poput majmuna, vukova ili divljih pasa. Takva djeca obično ne mogu hodati na dvije noge, već hodaju etveronoške, imaju problema s koordinacijom, mogu proizvoditi neartikulirane zvukove i glasati se poput životinja, ali ne mogu govoriti, uobičajeno je da jedu sirovu hranu, izrazito su osjetljiva na promijene temperaturu i ne pokazuju nikakvu potrebu za ljudskim kontaktom ili komunikacijom, odnosno nemaju razvijen osjećaj za socijalizaciju ili „normalno ljudsko ponašanje“ (Orlevi, 2013.).

Rimska mitologija priča nam priču o braću Romulu i Remu koje je spasila i othranila vuka, a koji su kasnije osnovali Rim. U romanu Rudjarda Kiplinga „Knjiga o džungli“ dječak Mowglija također prihvata vukova obitelj. Pitanje „stvarnih priča“ o djeci koja su odrasla u prirodnom okruženju sa životinjama prilično je delikatno jer ih je teško provjeriti i istražiti, a teško je i razlutiti što je u njima istinito, a što je fiktivno. Danas se zna da je većina priča o feralnoj djeci koju su odgojile životinje izmišljena, no zna se i da postoje mnogi istiniti i ozbiljni slučajevi djece koja su bila zanemarivana, zlostavljana ili napuštena.

Jedan od najranijih i bolje dokumentiranih slučaja feralne djece je iz 1724. godine o Petru, divljem dečaku pronađenom blizu Hamelna u Njemačkoj. Pronašli su ga lovci kralja Georga I iz Engleske, a kralj ga je poveo sa sobom u London gdje se dečak trebao obrazovati. Prvi znanstveno zabilježeni slučaj fernalnog djeteta govori o Victoru iz Aveyrona u Francuskoj. Godine 1798. Victor je pronađen kako luta šumom,

a preživljavao je hrane i se žirovima, malim životinjama i povremeno s obra enih polja. Lijepnik Jean Itard nekoliko je godina pratilo i bilježio Victorov napredak prilagodbe, socijalizacije, odgoja i obrazovanja, no budući da nije postigao tražene rezultate, dječaka su na kraju hospitalizirali. Poznati su i slučajevi djevojčica Genie iz Los Angeleta i Oxane Malaye iz Ukrajine. Djevojčicu Genie su roditelji držali zaključkom i izoliranom u sobi sve dok nije pronađena s 13 godina. Kada su je pronašli bila je nijema što je izazvalo veliki interes kod neurologa i psihologa, koji su djevojčicu vidjeli kao „zabranjeni eksperiment“. Osmogodišnju djevojčicu Oxanu Malayu pronašli su u kavezumu u psima gdje je i živjela (Newton, 2004.).

Proces rehabilitacije divlje djece izrazito je težak i spor, budući da su psihički i fizički zaostala. Potrebno ih je uiti od temelja osnovnim stvarima poput hodanja na nogama, održavanju higijene, vršenju nužde u toaletu, potrebno ih je navikavati na kuhanu hrana i jedenje s priborom, a najteže je postaviti nove temelje za učenje jezika i govora. Treba im osigurati mnogo vremena kako bi se psihički i emocionalno oporavila i socijalizirala koliko je to moguće (Märcz, 2018.).

Postoji veliki interes i zanimanje znanstvenika za feralnu ili divlju djecom. Razlog tomu je što su feralna ili divlja djeca lišena inkulturacije, odnosno feralnoj ili divljoj djeci nedostaju osnovne socijalne i komunikacijske vještine koje se razvijaju kod djece koja odrastaju u normalnom okruženju. Nakon njihovog proučavanja, došlo se do zaključka kako ljudi nemaju uročene instinkte za društvene običaje ponašanja, već se oni s vremenom usvajaju promatranjem okoline i njegovih sudionika.

Proučavanjem divlje djece došlo je i do velikih promjena u pogledu i pristupu istraživanjima vezanim uz ljudski jezik i govor. Slučajevi su pokazali kako dječaka koja nikada nisu bila izložena ljudskom jeziku, nisu mogla ni naučiti govoriti ili im je to jako teško išlo. To znači da osim što imaju izrazito narušenu sposobnost usvajanja i učenja jezika, imaju i narušenu sposobnost komuniciranja s drugim osobama. Time je potvrđena teorija o senzibilnom razdoblju u razvoju djetetova govora o kojoj će kasnije reći nešto više.

5. Prirodno u enje djece rane i predškolske dobi

Mala djeca svijet oko sebe percipiraju pomo u širokog spektra osjetila: mirisa, okusa, boja, dodira... Za njih je svakodnevno doživljavanje svijeta mnogo složenije, bogatije i tajnovitije nego za odrasle.

Od prvoga dana svoga života, dijete teži interakciji i istraživanju. Njegovi nagoni i interesi usmjereni su na sve ono što se nalazi u njegovom vidokrugu, kao i nadohvat ruku. Ono teži prou avanju, otkrivanju, istraživanju svoje okoline, a sve to ini angažiranjem svojih osjetila. Njegova osjetila su poput ticala koja primaju mnogobrojne podražaje, signale, informacije iz svoje okoline te stvaraju pozitivne i negativne impulse koji izgra uju djetetovo iskustvo. Tako zapo inje njegovo putovanje kroz more senzomotori kih i socioemocionalnih dojmova na kojem e primiti mnogobrojne poruke o sebi, a na temelju kojih e izgraditi svoju osobnost i sliku o sebi.

Razvojna neuroznanost moderna je znanost koja svoju pozornost posve uje interakciji organizma s neposrednim okruženjem zato što tako dolazi do promjena neuronskih veza u mozgu. Što je više prilika za raznolikom interakcijom s okruženjem, to je razvoj neuronskih veza ve i, ali ako se ne služimo uspostavljenim neuronskim vezama, one nestaju. Sukladno tomu, mozak se razvija cijelog života ovisno o njegovoj interakciji s okruženjem (Miljak, 2009.).

Djeca su po prirodi vrlo znatiželjna, pa im je upijanje sadržaja iz okoline sasvim prirodno. Bez obzira na dob djeteta, shva a se kako ona u e putem igre i istraživanja. Svako iskustvo ste eno kroz dje ju igru ili prirodno istraživanje, postaje temeljem za stjecanjem, uspostavljanjem i izgradnjom novih iskustava i spoznaja.

Došen – Dobud (2005.) navodi kako je interes djeteta u prvih šest godina vrlo snažan, ali on ovisi o njegovoj motivaciji, kao i uspjehu i rezultatu njegovih akcija. Kao rezultat tog istraživanja pojavit e se u enje o okruženju i razvoj razli itih sposobnosti djeteta. Rano u enje stvara platformu za kasnije u enje, odnosno postoji veza izme u

ranog iskustva djeteta i njegove sposobnosti rješavanja problema u starijoj dobi (Došen – Dobud, 2005.).

Važan preduvjet za prirodno stjecanje iskustva i u enje ini djetetova okolina. Bogatstvo i raznolikost različitih poticaja od esencijalnog su značajna za utaživanje njegove „osjetilne gladi“. Ako djetetu ne pružimo i ne omogućimo socijalne i fizičke uvjete za spontano istraživanje i otkrivanje okoline, s vremenom će zbog deprivacije uslijediti znajuće posljedice za dijete.

Snažan primjer deprivacije vidljiv je u slučaju djevojice Genie koja je do svoje trinaeste godine bila zatvorena u sobici, izolirana od svih vanjskih podražaja. Uz to što je imala teške i nepogodne uvjete za normalan rast i razvoj, Genie je bila i zlostavljana za svaki zvuk koji bi proizvela. Rezultat takve deprivacije manifestirao se na sljedeći način: kako Genie nikada nije bila obučena, nije reagirala na razlike u temperaturi; kako nikada ranije nije jela krutu hranu, nije znala niti žvakati, a imala je i probleme s gutanjem hrane; kako je uvek bila vezana, djevojica nije mogla uspravno stajati, a imala je i velikih problema s hodanjem; kako nije smjela proizvoditi nikakve zvukove, Genie nije naučila govoriti. Bila je sasvim primitivno i nesocijalizirano bila, i nije je oporavak tekao dugo i sporo, ali sa sretnim završetkom za Genie (Newton, 2004.).

6. Usvajanje i u enje jezika

Dijete od svoga rođenja svoju okolinu doživljava kroz spektar osjetila. Osim što kao novorođeni istražuju opipom i okusom, djeca upijaju svoje okruženje, istražuju i upijaju i sluhom.

Prema Medved Krajnović (2010.), jezik je složeni sustav, ali jednostavan za one koji se njime služe. Djeca taj jezik usvajaju nesvjesno i s velikom lakoćom slušaju i svoju okolinu. Dijete se sve do svoje sedme godine nalazi u senzibilnom razdoblju za usvajanje govora, odnosno za uspostavljanje temelja za njegov cjelokupni daljnji razvoj. Dio tog razdoblja je i tzv. kritično razdoblje u razvoju govora u kojemu su iznimno važni vanjski utjecaji. Ako dijete u tom razdoblju nije izloženo govoru, ono nikada neće naučiti govoriti u punom opsegu.

Poticati djetetov govor zna i razumjeti zakonitosti njegova razvoja i individualnost svakog djeteta te mu pružiti i osigurati poticajno okruženje.

6.1. Usvajanje jezika

Dijete od trenutka kada izgovori svoje prve riječi, nastavlja sustavno usvajati jezik. Najintenzivniji razvoj govora odvija se unutar njegove prve tri godine života. Smatra se da ono u prosjeku do kraja svoje treće godine ovlada jezikom.

Prvi jezik s kojim se dijete susreće, koji usvaja i kojim progovara nazivamo materinskim jezikom. Izgovaranjem prvih riječi, dijete u svojem fonološkom sustavu ne posjeduje sve foneme svojega materinskog jezika i sva fonološka pravila, što zna i da će ono jezik s vremenom sustavno usvajati (Jelaska i sur., 2005.).

Prema Jelaski i suradnicima (2005.), možemo razlikovati tri kategorije teorija o usvajaju jezika (eng. *language acquisition*). Prva se odnosi na djetetovo učenje uvjetovanjem, odnosno stvaranjem navika oponašanjem modela, što je u skladu sa Skinnerovom, odnosno biheviorističkom teorijom. Injenica je kako će dijete slušajno oponašati govor iz svoje okoline ili namjerno ako je potaknuto utjecajima vanjske okoline. No, postoje djeca s teškoćama u razvoju gdje unatoč uvjetovanim poticajima

reakcije izostaju. Time se zaključilo kako oponašanje ne može biti temelj usvajanja jezika, ali je važno kod usvajanja riječi i glasovnog sustava.

Druga se kategorija odnosi na teoriju o djetetovo uro enoj sposobnosti usvajanja jezika i govora, a koju je postavio lingvist Chomsky. Govorio je kako se usvajanje jezika temelji na uro enoj sposobnosti za učenje jezika te kako ona nije povezana sa sposobnošću za drugim vrstama učenja. Chomsky je razlikovao sposobnost izvornoga govornika, kao nesvjesno uro eno znanje jezika, od izvedbe, koja je stvarna uporaba jezika u konkretnoj situaciji.

Budući da istraživanja pokazala su kako svaki pojedinac ima uro enu sposobnost za usvajanje jezika od najranije dobi. Dijete je pojedinac koji se razvija i koji usvaja jezik te se koristi njime u skladu sa svojim psihofizičkim mogućnostima. Bitno je napomenuti kako sva djeca prolaze kroz iste ili slične faze tijekom usvajanja jezika i sve su jednako važne. No, nije dovoljno da dijete samo uče govor odraslih kako bi mu se uro eno znanje aktiviralo, što pokazuje kako ni teorija o uro enosti u cijelosti ne objašnjava usvajanje jezika.

Posljednja kategorija govori nam kako se učenje zasniva na djetetovim općim sposobnostima i iskustvu. Teorije o iskustvu oslanjaju se na spoznajne procese izgrađene izloženošću u jeziku, budući da u takvim okolnostima djeca lakše usvajaju jezik i obogađuju jezično znanje. Jelaska i sur. (2005.) osim što isti u važnost same okoline, u kojoj dijete uče govor odraslih, naglašavaju da osim govora, važnu ulogu imaju i pokreti ruku, glave, mimika, tjelesni dodiri, miris, okus i slično. Sukladno tome, zanemarivana djeca koja iz neadekvatne okoline dođu u adekvatnu okolinu koja pogoduje njihovom razvoju, potičuće normalno razvijati jezik.

Danas se smatra kako se jezik usvaja međujelovanjem razvojnih utjecaja uročenoga i okolinskoga podrijetla, što znači da na jezični razvoj do nekoga stupnja utječe uročeno znanje, no okolina i općinske spoznajne sposobnosti mogu učiti djetetu da sastavi gramatiku svojega materinskog jezika koja se razvija zbog sve složenijih odnosa s bliskim osobama i svijetom, a uslijed toga jezično znanje i znanje o svijetu zajedno rastu (Medved Krajnović, 2010.).

6.2. Ovladavanje inim jezikom

Prema Jelaski i sur. (2005.) usvajanje bilo kojeg jezika predstavlja proces koji svaki pojedinac svladava odre enim tempom, ali dokazano je kako govornici na novi jezik prenose klju na obilježja svoga materinskog jezika. Materinski jezik ima interferencijsko djelovanje na strani jezik, pa djeca na po etku u enja stranoga jezika uju samo glasove koje prepoznaju iz svoga materinskog jezika.

Prebeg – Vilke (1991.) navodi kako su razlike izme u usvajanja drugoga jezika i u enja stranoga jezika dovoljno velike da se o njima može govoriti kao o razli itim procesima.

Ovladavanje inim jezikom (eng. *second language acquisition*) nadre eni je termin usvajanju drugoga jezika (eng. *second language acquisition*) i u enju stranoga jezika (eng. *foreign language learning*). Usvajanje drugoga jezika odvija se u prirodnoj sredini te se odnosi na nesvjestan i spontani proces poboljšanja jezi ne i komunikacijske kompetencije nekoga nematerinskog jezika. U enje stranoga jezika odnosi se na institucionalni, strukturirani pristup u enju jezika koji nije znatnije zastupljen u bližoj okolini (Medved Krajnovi , 2010.).

Do usvajanja drugoga jezika djece dolazi zato što ih na to poti u razne situacije i prilike u kojima se na u. U brojnim slu ajevima djeca su bila u doticaju s bliskim lanovima iz obitelji ili prijateljima koji su govorili stranim jezikom te su ona, nakon što su bila izložena slušanju stranoga govora, usvojila i strani jezik. S druge strane, izloženost medijima, poput televizije, animiranih filmova, radija, knjiga, stripova i sl., tako er ima veliki utjecaj na djetetovo usvajanje stranoga jezika. U enje stranoga jezika uglavnom je neprirodno i organizirano s ciljem djetetovog svladavanja i ovladavanja stranim jezikom. Ono se može ostvariti ako su djeci osigurani primjereni uvjeti i ako ih se dobro motivira.

Prebeg – Vilke (1991.) objašnjava kako usvajanje drugoga jezika obi no rezultira bilingvizmom ili dvojezi noš u, a u pojedinim slu ajevima dolazi i do višejezi nosti.

7. Strategije u enja u romanima *Frankenstein* i *Tarzan*

Prve godine dje jeg života predstavljaju vrijeme kada su sve mogu nosti njegova razvoja ili otvorene ili zauvijek izgubljene. Rano djetinjstvo klju no je razdoblje za postavljanje temelja u djetetovu odgoju i obrazovanju.

Postoje razni prirodni procesi ljudske obrade informacija koji se bave našim prou avanjem opažanja podražaja iz okoline, obra ivanjem informacija u radnom pam enju i njihovim povezivanjem s prethodno ste enim iskustvima i spoznajama te na inom na koji pohranujemo nova iskustva i spoznaje u pam enju i kako ga se prisje amo. Kako bismo si olakšali to stjecanje, pohranu ili dosje anje informacija oslonili smo se na misaone postupke poput ponavljanja, organizacije ili elaboracije, odnosno oslonili smo se na strategije u enja (Vizek-Vidovi i sur., 2003.).

U romanima *Frankenstein* i *Tarzan* možemo uiti preispitivanje ljudske naravi i njezino mogu e oblikovanje odgojem i obrazovanjem. Struktura romana Mary Shelley utemeljena je na pripovijedanju likova Roberta Waltona, Victora Frankensteina i Frankensteinovog udovišta, a u kojima retrospektivno i mozai ki sagledavamo njihovu povijest, u kojoj posebno mjesto zauzima njihov odgoj i obrazovanje, sve do trenutka u kojemu se trenutno nalaze. S druge strane, imamo roman Edgara Ricea Burroughsa, *Tarzan me u majmunima*, gdje pratimo razvoj glavnog lika Tarzana od njegova za e a, pa sve do odrasle dobi.

Likovi Robert Walton i Victora Frankensteina su nadarene osobe željne znanja. Obojica su svoju mladenu ku energiju i ambiciju usmjerili prema pothvatima u kojima su vlastiti cilj i dobit povezali s kulturnim i znanstvenim napretkom ovje anstva. Roman se tako izravno doti e pitanja utjecaja odgoja i obrazovanja na život pojedinaca, odnosno uzroka i posljedica pojedin evih odluka kao rezultata odgoja i obrazovanja.

Djetinjstvo Victora Frankensteina bilo je iznimno ispunjeno i bogato. Do ro enja njegova brata Ernesta, njegova sestra Elizabeth i on esto su putovali s roditeljima te su bili izloženi mnogobrojnim podražajima iz okoline što je pozitivno utjecalo na njihov

cjelokupni razvoj, kao i na obogaivanje njihova životna iskustva. Roditelji su im osigurali sretno i sigurno djetinjstvo te su ih poticali da steknu dobro obrazovanje.

Moji su roditelji bili nadahnuti iskrenim duhom blagosti i popustljivosti. Nismo ih osjećali kao tirane koji vladaju našim životima prema svojim hirovima, već kao stvaratelje i promicatelje svih onih brojnih užitaka koji su nam bili dostupni. (Shelley, 2003: 40)

Kad sam napunio sedamnaest godina, moji su roditelji zaključili kako bih morao postati studentom na sveučilištu u Ingolstadtu. Do tada sam polazio škole u Ženevi, ali otac je držao potrebnim da svoju naobrazbu upotpunim upoznavanjem s običajima različitim od onih u mojoj domovini. (Shelley, 2003: 46)

Još kao dijete, Victor je pokazivao veliku želju i ljubav prema učenju, a predmetom njegovog najvećeg interesa bila je sama priroda i njezine skrivene tajne i zakonitosti. Mogli bismo reći kako su njegovu nesretnu sudbinu, kao što i sam Victor govori, još u djetinjstvu obilježila dva događaja. Prvi je bio Victorovo otkrivanje sveska djela Corneliusa Agrippe, znanstvenika okultnih znanosti, i nedostatak roditeljskog objašnjenja kako ono nije vjerodostojno, a drugi je bio prizor udara munje o hrast koji je zatim netragom išezao.

Moj otac nije imao dara za znanost i preostalo mi je da se borim sa sljepom omjerom, dodanoj u enikovoj želji za znanjem. (Shelley, 2003: 43)

Za razliku od Victora koji je imao podršku obitelji prilikom odrastanja, Robert Walton bio je samouk i žalio je zbog nedostatka obrazovanja. Knjige koje si je sam odabrao za čitanje, osim što su bile temelj njegova odgoja i obrazovanja, definirale su ga kao osobu te su utjecale na sve njegove kasnije životne izvore. Nedostatak osobe koja bi ga usmjerila u životu, rezultirala je plemenitim, ali i opasnim ciljem da postane vođom istraživačke ekspedicije na putovanju prema Sjevernom polu.

Moja je naobrazba bila zanemarena, ali bio sam strastveni ljubitelj čitanja. Te su mi knjige bile nauk i danju i nužne, i zato što su mi bile tako bliske, to već a bijaše žalost koju sam osjetio kao dijete kad sam saznao kako mi, obvezan posljednjom molbom mog

umiru eg oca, ujak nije mogao dopustiti da ostvarim svoju želju te se otisnem na pu inu kao pomorac. (Shelley, 2003: 16)

Ali još je ve e zlo po mene što sam samouk: prvih etraest godina moga života proveo sam bez ikakve stege, a itao nisam ništa do putopisa iz knjižnice našeg ujaka Thomasa.....Sad mi je dvadeset i osam godina, a zapravo sam nepismeniji od mnogih školaraca u petnaestoj. (Shelley, 2003: 16)

Tijekom Victorova studija u Ingolstadtu možemo uiti dva razli ita pristupa pou avanju. Mary Shelley je prikazala primjer dobrog i lošeg pristupa studentima vezanim uz naobrazbu i uz njihovu motivaciju za u enjem. Profesor Krempeu ismijao je Victora uvši s kojom se literaturom služio, a što je kod Victora izazvalo razo arenje i odbojnost prema tom profesoru. S druge strane imamo profesora Waldmana koji je pozorno saslušao Victorov odabir knjiga koje je pro itao, izložio mu argumentirano stajališe o tim autorima, ne umanjuju i Victorov interes prema njima, proširio mu vidokrug na polju prirodnih znanosti te ga usmjerio na ono što bi Victora moglo zanimati. Takav pristup motivirao ga je da se iskaže na studiju i potaknuo ga da stekne kvalitetnu naobrazbu.

Odgoj i obrazovanje Frankensteinovog udovišta zanimljivi su iz više razloga. Frankensteinovo udovište sastavljen je od raznih kosti iz kosturnica i sirovina iz dvorana za sekciju i klaonica, pa možemo postaviti pitanja je li više imao instinkte i nagone životinja ili ljudi i ije je sve gene u sebi sadržavao? Zatim možemo postaviti pitanje trebamo li gledati na Frankensteinovo udovište kao na tek ro eno dijete ili kao na bi e s iznimnom regresijom?

Prema romanu Frankensteinovo udovište „ro eno“ je jedne sumorne no i u studenome u Ingolstadtut. Njegov roditelj, Victor Frankenstein, zgrožen je njegovim fizi kim izgledom te ga napušta. Iz jednog njihovog susreta saznajemo kako je proteklo njegovo djetinjstvo kao siro eta.

Promatramo li Frankensteinovo udovište kao dijete, uvi amo kako je njegov život zapo eo kao u novoro en eta: prilikom djetetova ro enja, ono ostvaruje snažan socioemocionalni odnos s majkom. Prvo bi e koje je udovište ugledalo, bio je njegov roditelj – stvoritelj koji nije bio spremam preuzeti roditeljske dužnosti te se pod

pritiskom slomio i napustio „dijete“. Izuzmem li injenicu da se udovište od rođenja moglo kretati, njegova prilagodba na prirodnu okolinu bila je vođena spoznajnim razvojem. Poput novorođeneta, imao je potrebu za zadovoljavanjem svojih potreba: imao je potrebu za hranom i toplinom, bio je osjetljiv na promjene svjetla, u mraku je osjećao strah. Zatim je uslijedio ubrzani razvoj njegovih osjetilnih refleksa i osjetilnog prilagođavanja.

Svladalo me udnovato mnoštvo osjeta, te sam vidio, utio, uočio i mirisao sve u isti tren; i zaista, mnogo je vremena prošlo prije nego što sam naučio razlikovati djelovanje pojedinih mojih osjetila. (Shelley, 2003: 111)

Ponekad sam poželio izraziti svoja uvjesta na svoj način, ali nezgrapni i neartikulirani zvukovi što su izvirali iz mene preplašili su me toliko da sam opet umukao. (Shelley, 2003: 112)

Mogli bismo reći da njegov spoznajni razvoj zapravo nije otkrio vatre. Imao ju je potrebu istražiti pomoći u raznih osjetila: vida, sluha, dodira. Nakon što ju je istražio i pokušao njome manipulirati, počeo je izvoditi zaključke o njoj i povezivati je s drugim stvarima i mogućnostima, kao što je to bio slučaj s hranom koju je stavio na žeravicu.

Jednoga dana, silno izmelen hladnom, pronašao sam vatru koju su ostavili neki prosjaci latalice, i očarala me toplina koja se od nje širila. U svojoj radosti turio sam ruku u živu žeravicu, ali sam je odmah, uz bolan krik, hitro izvukao. Kako neobično, pomislio sam, da isti uzrok proizvodi tako suprotne učinke! (Shelley, 2003: 113)

Iako se sam odgajao, daljnji razvoj i obrazovanje Frankensteinovog udovišta bili su usko vezani uz obitelj De Laceyjevih. Tu se jasno vidi primjer socijalnih teorija u smislu prema kojima ljudi, u ovom slučaju udovište, učestvuju u promatranjem i oponašanjem drugih osoba, odnosno promatranjem i imitacijom modela, ali i promatranjem posljedica koje neko ponašanje ima na druge. Proučavajući obitelj De Laceyjevih, udovište je počeo uviđati kako postoje određeni socijalni odnosi među ljudima, kako se na izrazima lica i u glasu mogu prepoznati razlike u emocije te kako postoji način na koji ljudi me usobno komuniciraju.

U romanu pratimo napredak udovišta u procesu osvješivanja i usvajanja jezika. Nakon što je osvijestio i razlu io osjetila jedna od drugih, udovište je po elo primje ivati i razlu ivati razne zvukove iz svoje okoline. Gledaju i i slušaju i kako lanovi obitelji me usobno komuniciraju, Frankensteinovo udovište po drugi puta iskazuje potrebu za vlastitim izražavanjem, a dodatna motivacija za u enjem jeziku pojavila se kada je shvatio koliko mu jezik treba i za uspostavu komunikacije s drugima. Slušaju i De Laceyjeve nesvjesno je usvojio pojedine rije i koje su se esto spominjale u obitelji.

Malo-pomalo došao sam do otkrića koje je bilo od još većeg značaja. Ustanovio sam kako ti ljudi posjeduju neku metodu me usobnog proprietačnog avanja svojih doživljaja i učestvava pomoći u artikuliranim zvukova. Zapazio sam kako riječi i pojmovi izgovaraju ponekad izazivaju užitak ili bol, smiješak ili tugu, u duhu i licima slušača. (Shelley, 2003: 120 – 121)

Njihov je izgovor bio hitar, a što se tiće riječi i pojmovi su izričeni, budući da nisu imale nikakve oštete veze s vidljivim predmetima, nisam mogao otkriti ključnim bih mogao razjasniti tajnu njihova značaja. Silnim trudom, međutim, i nakon što sam u svojoj jazbini proboravio nekoliko mjeseci evih mijena, otkrio sam imena nadjenuta nekim od najpoznatijih predmeta razgovora; naučio sam i primjenjivao riječi i vatra, mlijeko, kruh i drvo. (Shelley, 2003: 121)

Pra-enjem procesa usvajanja i učenja jezika Frankensteinova udovišta, uočavamo kako je ono razvilo aktivan i pasivan fond riječi. Iz njegove priповijesti Victoru, saznajemo kako je udovište znalo i razumjelo značenje nekih riječi i pojmove povezati s predmetima, ali je znalo i riječi i pojmovi značenje nekoje nije shvatoalo jer mu njegovo shvatanje nije bilo dostupno, odnosno nije bilo materijalizirano, vidljivo okuniti opipljivo.

Razlikovalo sam još nekoliko riječi i da ih tada još nisam bio kadar razumjeti ili primjeniti, kao što je dobar, najmiliji, nesretan. (Shelley, 2003: 121)

Kada je Safie počela dolaziti k Felixu i Agathi na učenje jezika, udovište je uvidjelo kako ljudi ponavljaju glasove, pa je i ono iskoristilo priliku da nauči i jezik, koji mu je postao materinskim jezikom. Zanimljivo je i kako je Frankensteinovo udovište

uspore ivalo svoj proces u enja jezika sa Safiem: uspore ivao je njihov izgovor, naglasak rije i, tempo u enja rije i. Možemo zaklju iti kako je udovište bilo vidno ponosno i zadovoljno svojim osobnim napretkom i svojim sposobnostima u enja.

Ubrzo sam ustanovio, budu i da se neprestano pojavljivao stanoviti glas koji je neznanka ponavljala za njima, kako ona nastoji nau iti njihov jezik; i smjesta mi je pala na pamet pomisao poslužiti se tim uputama u istu svrhu. (Shelley, 2003: 126)

Safie je vazda bila vedra i vesela; ona i ja vrlo smo brzo napredovali u poznavanju jezika te sam u roku od dva mjeseca po eo razumijevati ve inu rije i što su ih moji zaštitnici izgovarali. (Shelley, 2003: 127)

Dane sam provodio usredoto ivši svu svoju pozornost kako bih što brže svladao jezik; i mogu se pohvaliti da sam napredovao bolje od Arapkinje, koja je vrlo malo razumjela i govorila s lošim naglaskom, dok sam ja razumio i mogao oponašati gotovo svaku rije koja je bila izgovorena. Dok sam usavršavao svoj govor, nau io sam i znanost slova, onako kako su pou avali strankinju, i time se preda mnom otvorilo široko polje udesa i užitka. (Shelley, 2003: 128)

Parrino (2015.) u svome radu izlaže kako je Frankensteinovo udovište, kroz svoj proces usvajanja i u enja jezika, spoznalo i vrijednost vrednota govorenoga jezika. Navodi kako je udovište uspore ivalo svoju boju glasa s bojom glasa ljudi, kao i boju glasa ljudi me usobno, primje ivao je melodiju, naglasak i tempo govorenja te kako je na in govora vezao uz odre ene emocije.

S vremenom, osim što je nau ilo govoriti, ono je nau ilo i itati i pisati. Kao što je slu ajni pronalazak knjiga na odre eni na in zape atio Victorovu sudbinu, tako je bilo i s njegovim udovištem koje je jednom prilikom u šumi naišlo na tri knjige, a koje su odredile njegovo poimanje društva. U pitanju su bili Goetheove *Patnje mladog Werthera*, Plutarhovi *Životopisi* i Miltonov *Izgubljeni raj*. Najve i problem Frankensteinovog udovišta bio je što nije mogao prevladati jaz izme u iskustva koje je stjecao u društvu i spoznaje koju su mu pružile knjige.

Zanimljivo je i kako je Frankensteinovo udovište uspostavilo jednostranu platonsku vezu s obitelji nazivaju i ih svojim priateljima i zaštitnicima, iako De

Laceyjevi nisu bili svjesni niti njegova postojanja niti blizine njihova obožavaoca. Nepune dvije godine Frankensteinovo udovište bilo je svakodnevni gost u njihovu domu bez njihova znanja. Upoznao se s njihovim tempom i na inom života, s njihovim vrlinama i manama, s njihovim navikama i tajnama, trudio se razumjeti ih i suosje ati s njima. udovište je puno nau ilo od obitelji promatraju i ih i oponašaju i njihove radnje. Obitelj De Laceyjevih poslužila mu je kao model, ali i kao poveznica sa živim biima, odnosno ljudskim svijetom. Izgradio je s njima imaginarni odnos kako bi zatomio osje aje tjeskobe i samo e. Žudio je za ljudskim dodirom i kontaktom, no svjestan svojega izgleda, bojao se ljudskih reakcija jer je znao za njihove predrasude i strahove. Kada je napokon odlu io riskirati, udovište je smislilo poman plan i na in na koji bi se mogao predstaviti i približiti obitelji, no koji je završio neuspjehom. Svoj neuspjeh pripisao je svojoj prenagljenosti, nestrpljenju i prora unatosti.

esto su, vjerujem, izrazito trpjeli od gr eva gladi, posebno dvoje mla ih ljudi, jer su nekoliko puta postavili hranu pred starca, dok sebi nisu ostavili ništa. Ova me crta ljubavi osjetno dirnula. Bio sam navikao no u krasti dio njihovih zaliha za vlastitu uporabu, ali kad sam ustanovio kako time nanosim bol stanovnicima ku ice, suzdržao sam se i zadovoljio bobicama, lješnjacima i korijenjem koje sam prikuplja u obližnoj šumi. (Shelley, 2003: 120)

Divio sam se savršenim oblicima mojih susjeda – njihovo gipkosti, ljepoti i nježnoj puti; ali kako sam se užasnuo kad sam sam sebe ugledao u bistroj vodi! Isprva sam ustuknuo jer nisam bio kadar povjerovati kako sam to zaista ja odražen u zrcalu; a kad sam se dokraja uvjerio kako sam u zbilji takav monstrum kakvim se vidim, preplavila su me najgor a uvstva bezna a i jada. (Shelley, 2003: 123)

Ubrzani razvoj Frankensteinovog udovišta mogao bi se objasniti na znanstveno-fantasti ni na in. U gotovo dvije godine odigrao se, skoro cjelokupni, njegov rast i razvoj. Objasnimo li to nemogu om znanstvenom teorijom, sasvim je mogu e u to povjerovati. Ako bismo na Frankensteinovo udovište gledali kao na ve odraslo bi e, koje se probudilo sa stanovitom regresijom, te ako bismo tomu pridodali kako je i njegov mozak, sastavljen od ljudskih i životinjskih ostataka, bio konstruiran od dijelova prethodno izgra enih neuroloških centara temeljenih na ste enom iskustvu i usvojenom i nau enom znanju, bilo bi mogu e da su se njegov rast i razvoj odvijali tako ubrzano.

Za razliku od znanstveno-fantasti na odrastanja i razvoja Frankensteinova udovišta, rast i razvoj Tarzana, dje aka i muškarca iz džungle, je ponešto realisti niji. Slijed njihova odrastanja, kao u maloga djeteta, najviše se razlikuje u okolnostima pod kojima odrastaju te socijalnom okruženju u kojem su se našli. udovište se, donekle izolirano od ljudskoga svijeta, samo odgajalo i snalazilo od prvih dana svojega života. Tarzana, koji je prvu godinu života proveo s ljudskom obitelji, kasnije odgaja antropoidna majmunica Kala. Ono što im je zajedni ko je slu ajni pronalazak knjiga koje ih usmjeravaju u njihovom u enju i utje u na njihovu želju za znanjem.

Pri a autora Burroughsa o Tarzanu zapo inje u afri koj džungli. Tarzana tako er pratimo kroz njegovo djetinjstvo do odrasle dobi. Bio je sin Johna Claytona, engleskog lorda Greystoka, i lady Alice. Unato tome što je odrastao i u io od antropoidnih majmuna i živio s njima, Burroughs esto spominje kako su na Tarzanova ponašanja i odluke utjecali ovjekov razum i genetika.

Iz dnevnika Johna Claytona, Tarzanova oca, saznajemo kako je Tarzan svoju prvu godinu života proveo u okrilju svoje obitelji.

Danas je našem dje a i u šest mjeseci. Sjedi na Alicinu krilu uz stol na kojem pišem – sretno, zdravo, savršeno dijete. (Burroughs, 1986: 223)

No nakon tragi nih smrti roditelja, dospijeva u ruke antropoidne majmunice Kale, koja ga je zamijenila sa svojim mrtvim mладun etom i prihvatiла kao svoje vlastito. Budu i da je bio izrazito malo dijete kada ga je majmunica Kala prisvojila, Tarzan ju je smatrao ro enom majkom. Odrastaju i u džungli, Tarzanov razvoj prilagodio se novonastalim uvjetima i prirodnom okruženju. Njegova osjetila bila su razvijenija nego u obi na djeteta ili odrasla ovjeka: vid mu je bio oštiri, njuh izraženiji, sluh osjetljiviji. Fizi ki je bio snažniji i izdržljiviji, bio je vrlo okretna i gipka tijela. U jednom dijelu romana saznajemo kako Tarzan nije bio svjestan koliko se izgledom razlikovao od lanova „svoga opora“. Vjerovao je da se od njih razlikuje samo po tome što je gola tijela, odnosno bez dlake. Prva spoznaja koliko se izgledom razlikuje od velikih antropoida bila je kad je ugledao svoj odraz lica u vodi, no i dalje se smatrao majmunom.

Kad su se nagnuli, oba mala lica odrazila su se na mirnoj površini: divlje i strašne crte majmuna uz crte aristokratskog potomka stare engleske kuće. Tarzan se zaprepastio.
Prilično je loše biti bez dlaka, ali imati takvo lice! (Burroughs, 1986: 42)

Oko svoje desete godine Tarzan, iako nije toga svjestan, dolazi u kolibu u kojoj je rođen. Otkrivajući ljudske kosti, Burroughs navodi kako Tarzan ne bi pokazao nikakav interes niti emocije oko njih, budući da nikad nije upoznao svoje roditelje. Jedini roditelj kojega on poznaje je majmunica Kala, a njezinom smrti ostaje izrazito pogodjen. Ovdje je jasno naznačeno kako biološki roditelji nisu značajniji od roditelja – posvojitelja koji odgaja i podiže dijete.

Nadalje, možemo vidjeti Tarzanovu stranu prirodno znatiželjnog djeteta koje ima potrebu istraživati i manipulirati predmetima. Iznimno je važna njegova zanimacija za vrata koja su potakla u njemu prirodnu ljudsku znatiželju i potrebu za razumijevanjem svijeta oko sebe.

On je, dakle, taj dan pošao ravno k vratima i sate i sate ih pregledavao i prtljađu stožerima, kvakom i zasunom. Napokon je naišao na pravi način, pa su se vrata pred za učenim očima škripe i otvorila. (Burroughs, 1986: 49)

Tarzanova želja za znanjem i učenjem bila je zaista velika te je koristio svaku priliku koju je mogao da zadovolji tu potrebu. Njegovo zanimanje dugo je bilo zaokupljeno promatranjem, proučavanjem, oponašanjem i učenjem od doseljenika plemena Mbonga. Promatrao je i proučavao njihov izgled, način života, obrede i borila se vještine; oponašao je njihov način odijevanja i upotrebu nakita, borila se vještine; naučio je ga atičkom, služiti se lukom i strijelom, saznao je tajnu otrovnih strelica.

Tarzan je bio zainteresirani gledalac. Želja da ubije gorjela je snažno u njegovim divljim grudima, ali želja da nauči bila je jača. (Burroughs, 1986: 79)

Posebno je zanimljiv Tarzanov razvoj govora, čitanja i pisanja. Prvih godina dana svojega života, Tarzan je bio izložen slušanju ljudskoga govora, koji je kasnije zamijenio „govor džungle“. Njegov je govor bio govor majmuna, koji je postao njegovim materinskim jezikom.

Oko svoje desete godine po prvi put dolazi u doticaj s knjigama u kojima je otkrio slike i slova. Njegov razvoj itanja zapo eo je prou avanjem samo slika, misle i za slova da su kukci. S vremenom je nau io razlikovati sliku od slova te je zaklju io kako se „kukci“ ponavlaju jer ih nema mnogo. Primjetio je i kako se slova – kukci mogu pojavljivati ponekad pojedina no, ali ve inom u skupovima. Kako je vrijeme prolazilo, Tarzan je po eo broj slova – kukaca povezivati sa slikama u knjigama. Tako je zapo eo njegov proces u enja itanja.

A kad je otkrio da se u tekstu na toj stranici tih šest kuk i a ponavlja mnogo puta u istom slijedu. Još je nešto nau io – da postoji razmjerne malo pojedina nih kukaca, ali da se ponavlaju mnogo puta, katkada i sami, ali esto u društvu. (Burroughs, 1986: 56)

Uzmemo li u obzir kako djeca s izrazito ošte enim sluhom i gluha djeca mogu nau iti itati, iako nisu izložena slušanju govora, donekle je mogu e da je i Tarzan nau io itati. Mogu e je i da je nau io pisati, budu i da razvoj slušanja i govora nisu nužni za proces pisanja. Iz dnevnika Johna Claytona, Tarzanova oca, saznajemo kako je kao dijete prisustvovao i gledao kako mu otac piše dnevnik, no koliko je vjerojatno da se Tarzan toga sje ao, budu i da je bio šestomjese no djetešce? Znamo i kako kasnije, kao dijete, Tarzan me u majmunima nije imao priliku promatrati niti oponašati modele koji su itali ili pisali. Kako su mu ti pothvati u enja itanja i pisanja pošli za rukom bez usmjeravanja i pomo i odrasle osobe, teško je i gotovo nemogu e objasniti.

Pronalaskom olovke, Tarzan zapo inje s istraživanjem njezine funkcije. Tako je od faze šaranja došao do faze pisanja slova. Ono što mu je predstavljalo veliki izazov prilikom svladavanja procesa pisanja bilo je ispravno držanje olovke. Prošli su mjeseci prije nego što je uspio svladati grafomotoriku. Prepisuju i tako slova, s vremenom je uz pomo prstiju ruke uspio nau iti i brojati slova.

Jednoga dana, kad mu je bilo oko dvanaest, pronašao je nekoliko olovaka u do tada neotkrivenu pretincu stola. r kaju i olovkom po stolu, oduševio se kad je otkrio crnu crtlu koju ona ostavlja. (Burroughs, 1986: 57)

„Pokušat e proizvesti neke kuk i e što skaku u po stranicama njegovih knjiga. To je bio težak zadatak jer je on držao olovku kao što se hvata držak bodeža, što baš ne olakšava pisanje niti omogu uje itljivost.“ (Burroughs, 1986: 57)

Kada se susreo s ljudima „svoje vrste“, ostvario je s njima kontakt. Iako su se uspješno sporazumijevali pomo u znakova, Tarzan je osjetio potrebu za u enjem ljudskoga govora. D'Arnot, kao i svi kasnije, bili su veoma iznena eni kad su saznali da Tarzan zna pisati i itati, ali ne i govoriti.

I tako nalazimo da engleski lord, s osamnaest godina ne zna engleski govoriti, ali ipak svoj materinji jezik zna itati i pisati. (Burroughs, 1986: 73)

Kada je Paul D'Arnot, poru nik francuske mornarice, pitao Tarzana kako je mogu e da zna pisati engleskim jezikom, ali ne i govoriti, dobio je sljede i odgovor:

Ja samo govorim jezik svog plemena – velikih majmuna koji su bili Ker akovi i nešto od jezika Tantora, slona, i Nume, lava, i drugih bi a džungle. Nisam nikad razgovarao s ljudskim bi ima, osim jednom sa Janom Porter znakovima. Ovo prvi put razgovaram s još jednim od svoje vrste, pisanim rije ima. (Burroughs, 1986: 210)

Tarzan je osim usvojenoga materinskoga jezika, jezika majmuna, svjesno i s namjerom nau io drugi jezik, jezik ljudi. Iako je prvih godinu dana svojega života Tarzan bio izložen govoru svojih bioloških roditelja, on ga nije uspio u cijelosti usvojiti i njime progovoriti. Dolaskom u „ruke“ majmunice Kale, Tarzanova jezi na okolina se promijenila, kao što se promijenio i njegov jezi ni model. Tako je jezik majmuna postao prvim jezikom kojeg je Tarzan usvojio i kojim je progovorio.

Kada je oko svoje desete godine otkrio knjige u kolibi, Tarzan se po prvi puta susreo s pisanim oblikom engleskoga jezika. Unato tome što nije govorio engleskim jezikom, saznajemo kako ga je nau io itati i pisati. Upravo su mu te vještine pomogle prilikom ostvarivanja prvoga kontakta s bijelim ljudima.

Jedan asak Tarzan je promatrao, dok se niz kutija i svežnjeva spuštao u pripremne amce, a onda je, kad su se otisnuli od boka broda, majmun – ovjek zgrabio komad papira i nekoliko asaka štampao olovkom, dok na papiru nije bilo nekoliko redaka jasnih, dobrih, gotovo savršenih slova. Tu je bilješku nabo na vrata oštrom drvenom treš icom. (Burroughs, 1986: 113)

Kasnije je Tarzan shvatio kako mu za sporazumijevanje sa „svojom rasom“ nije dovoljan majmunski jezik te kako ga, zbog toga što ne govorи njihovim jezikom, ne prepoznaju kao autora poruka koja im je Tarzan – majmun ostavlja. Zbog potrebe za

komuniciranjem s drugim, a naro ito s Jane Porter, Tarzan je zamolio poru nika D'Arnota da ga nau i govoriti njihovim jezikom.

D'Arnot je pou avanje Tarzana jeziku po eo pokazivanjem Tarzanu poznatih predmeta i njihovim imenovanjem na francuskom jeziku. Kasnije mu je na kori drveta pisao rije i engleskim jezikom i u io ga izgovarati ih na francuskom. Iako je Tarzan znao pisati na engleskome jeziku, D'Arnot ga je u io govoriti francuski jer je mislio kako e mu biti lakše da ga nau i svojem materinskom jeziku. No, kasnije je shvatio kako to nije bila dobra ideja budu i da je doslovan prijevod s engleskog pisma rezultirao lošim francuskim.

Bio je vrlo marljiv u enik, pa je za još dva dana svladao toliko francuski da je mogaoizgovarati male re enice....., ali je D'Arnot uvidio da ga je teško u iti francuski na engleskom temelju. (Burroughs, 1986: 212)

Ono što je Tarzanu, kao i Frankensteinovom udovištu, predstavljalo problem ulaskom u civilizirano društvo je prihva anje i razumijevanje društvenih konvencija, socijalnim normi i pravila koja su se kosila s njihovim iskustvima i znanjem iz knjiga. Kako je dvadesetak godina proveo u e i i poštuju i život i pravila džungle, Tarzanu su se pravila društva inila neobi no smiješnima. Ipak, Tarzan se u civilizaciji snašao bolje od Frankensteinovog udovišta jer je imao veliku pomo i podršku D'Arnota u kojemu je stekao vjernog prijatelja.

Tarzana izravno povezujemo s feralnom ili divljom djecom koja su tako er prona ena kako odrastaju u divljini, dok Frankensteinovo udovište možemo povezati i s napuštenim siro etom i s feralnom djecom.

Postoje mnogi zabilježeni slu ajevi divlje djece koji su sli ni Tarzanovom slu aju. Jedan takav slu aj iz 1991. godine otkriven je u Kampali, gradu Ugande, a odnosio se na dje aka Johna Ssebunyu koji je živio s majmunima u šumi, a iji na in života možemo usporediti s Tarzanovim. Dje ak je svoje prve etiri godine proveo u obitelji koja ga je zanemarivala i zlostavljava te je pobegao u džunglu gdje je živio s majmunima. Iako se ne zna koliko je vremena tamo proveo, ono je na njemu ostavilo zna ajne tragove. Nekoliko godina kasnije, Johna su pronašli stanovnici sela pokraj džungle, a njegovo ponašanje bilo je poput ponašanja divlje životinje. Nije imao sposobnost govora, ve je proizvodio krikove i neartikulirane zvukove, hodao je

etveronoške i kretanje mu je nalikovalo majmunovom, odbijao je jesti kuhanu hranu, nije volio nositi odje i niti biti u zatvorenom prostoru (Newton, 2004.)..

Drugi slučaj koji možemo povezati s Tarzanom govori o još jednom dječaku iz 1798. godine, Victoru iz Aveyrona u Francuskoj. Victor je pronađen s otprilike dvanaest godina kako luta šumom, gdje je preživljavao hrane i se žirovima, malim životinjama i povremeno s obraćenih polja. Isto kao ni John, dječak nije znao govoriti, nije volio nositi odje u niti jesti hranu koju su mu spremali, a vrijeme je radije provodio vani na otvorenom prostoru (Newton, 2004.).

Nakon što su ih doveli u civilizaciju, dječaci su pokušali adaptirati i osposobiti za društvenu okolinu. U usvojenoj obitelji, John je zapravo novi život, no pratili su ga problemi s učenjem. Dječak je takođe i u kasnijoj dobi ostao na razini djeteta predškolskog uzrasta. Uz znanja ograničenja, John je naučio nerazgovijetno govoriti, ali je zato znatno napredovao na drugim područjima. No u slučaju Victora nije bilo prevelikog napretka. Unatoč trudu psihologa Itarda da resocijalizira dječaka, Victor je ostao divlji i neobuzdan, a iako je razumio neke riječi, nikada nije progovorio.

Iz spomenutih slučajeva možemo zaključiti kako je Tarzan zbog izloženosti slušanju govora svojih bioloških roditelja tijekom prve godine života mogao razviti neurološke centre za usvajanje govora. Znamo i kako postoji mala vjerojatnost da je možda zaista mogao naučiti i citati i pisati. Postoji i mogućnost da se u nekoj mjeri mogao adaptirati i prilagoditi životu ljudi i novom okruženju. No, brzina Tarzanova naglog preodgoja, u njega francuskoga jezika, kao i prilagodbe ljudskom načinu života, ostaje u području fantastike, kao i u slučaju Frankensteinova udovišta.

Ljudima je genetski predodređeno tražiti ljubav i stabilan odnos s drugim živim bićem. Ako je naš biološki imperativ izgraditi odnos s nekim i ako je pas naša jedina opcija, onda smo taj odnos izgraditi sa psom. Spomenuti biološki imperativ možda je i jedan od ljudskih mehanizama za preživljavanjem. Iako od rođenja ovisimo o drugima, genetski smo programirani tražiti pomoći. Tako dobivamo hranu i toplinu bez kojih ne možemo preživjeti. Zato je moguće da u odsustvu roditelja, divlje dijete načini stupa u odnos sa životinjom.

John Ssebunya je me u majmunima našao hranu i toplinu potrebnu za preživljavanje, kao što ih je i Tarzan pronašao me u antropoidnim majmunima. Dje ak Victor preživljavao je u džungli oslanjaju i se na vlastiti instinkte i nagone ne razlikuju i dobro i loše, a tako se snalazilo i Frankensteinovo udovište. Djeca, kao i likovi Tarzana i Frankensteinovog udovišta, koja su slu ajno odvojena ili namjerno izolirana od društva i koja nisu odrasla u njemu pružaju nam jasan odgovor na pitanja o tome što je prirodno kod ljudskog bi a, a što je društveno uvjetovano ili usvojeno.

8. Zaključak

Rano djetinjstvo kritično je razdoblje za postavljanje temelja djetetova odgoja i obrazovanja, budući da su oni snažno sredstvo djetetovog cijelokupnog razvoja. Zato prve godine njegova života predstavljaju vrijeme kada su sve mogu nosti njegova razvoja podložne raznim utjecajima prirodne i društvene okoline, a gdje mu strategije u enja olakšavaju procesuiranje stećenog iskustva i spoznaja uvjetovanih podražajima i utjecajima iz njegove prirodne okoline.

U romanima *Frankenstein ili Moderni Prometej* Mary Shelley i *Tarzan me u majmunima* Edgara Ricea Burroughsa, možemo pronaći relativno jasne odgovore na pitanja o tome što je prirodno kod ljudskog bježa, a što je društveno uvjetovano ili usvojeno. U njihovim romanima možemo uočiti i preispitivanje ljudske naravi te njezino moguće oblikovanje odgojem i obrazovanjem, a problematiziraju i utjecaje socijalnog i književnog iskustva na prihvatanje i razumijevanje društvenih konvencija te socijalnih pravila i normi ponašanja.

Mary Shelleyna struktura romana upoznaje nas s pripovijedanjima likova Roberta Waltona, Victora Frankensteinia i Frankensteinovog udovišta u kojima retrospektivno i mosaiki sagledavamo njihovu povijest odgoja i obrazovanja, pa sve do trenutka u kojem se trenutno nalaze. S druge strane imamo roman Edgara Ricea Burroughsa, *Tarzan me u majmunima*, gdje pratimo razvoj glavnog lika Tarzana od njegova zatečenja, pa sve do odrasle dobi.

Pitanja na koja nailazimo prilikom njihova odrastanja, a osobito pitanja vezana uz odrastanje Frankensteinova udovišta i Tarzana, uspoređena su sa slučajevima feralne ili divlje djece. Tako kod likova, kao i feralne djece, nailazimo na dileme oko mogu nosti i na teško usvajanja materinskoga jezika i usvajanja i u enja drugoga jezika, oko usvajanja vještina i pisanja te oko njihove mogunosti prilagođavanja i prihvatanja nametnutih društvenih konvencija, pravila i normi društvenog ponašanja. Pomnim proučavanjem i analiziranjem likova romana i divlje djece, pronađena su realna i znanstvena moguća objašnjenja o njihovim krajnjim ishodima, iako u slučaju likova romana ona u nekim trenucima prelaze granice prirodnoga svijeta u natprirodni.

Literatura:

1. Biography.com Editors (2014). *Mary Shelley Biography*. preuzeto sa stranice <https://www.biography.com/writer/mary-shelley>
2. Burroughs, E.R. (1929). How I Wrote the Tarzan Books. *The Washington Post & New York World Sunday Supplement – „The World Magazine“*. preuzeto sa stranice <http://www.erbzine.com/mago/0052.html>
3. Burroughs, E.R. (1986). *Tarzan me u majmunima*. Zagreb: Mladost.
4. Došen – Dobud, A. (2005). *Malo dijete – veliki istraživač*. Zagreb: Alinea.
5. or evi , M. (2013). *Divlja djeca*. preuzeto sa stranice <http://www.istratzime.com/razvojna-psihologija/divlja-djeca/>
6. Jelaska, Z. i suradnici (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
7. Märck, L. (2018). *Feral children. Questioning the human-animal boundary from an anthropological perspective*. Arbeitspapiere des Instituts für Ethnologie und Afrika studiender Johannes Gutenberg – Universität Mainz (Working Papers of the Department of Anthropology and African Studies of the Johannes Gutenberg University Mainz). preuzeto sa stranice https://www.researchgate.net/publication/329659763_Feral_children_Questioning_the_human-animal_boundary_from_an_anthropological_perspective
8. Medved Krajnović, M. (2010). *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*. Zagreb: Leykam international.
9. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrti u*. Zagreb: SM naklada.
10. Newton, M. (2004). *Savage Girls and Wild Boys: A History of Feral Children*. New York: Picador Publishing.
11. Parrino, M. (2015). 'Signs for Speech'. Language Learning in Frankenstein. u *Dal Gotico Al Fantastico*. Tradizioni, Riscritture e Parodie. preuzeto sa stranice https://www.academia.edu/15601747/Signs_for_Speech_Language_Learning_in_Frankenstein
12. Poetry Foundation. *Mary Wollstonecraft Shelley*. preuzeto sa stranice <https://www.poetryfoundation.org/poets/mary-wollstonecraft-shelley>

13. Prebeg – Vilke, M. (1991). *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Shelley, M.W. (2003). *Frankenstein ili Moderni Prometej*. Zagreb: Konzor.
15. Vizek-Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V. i Miljković, D. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP VERN.
16. Woods, A. (2016). Who was the real Tarzan?. *The Telegraph*. preuzeto sa stranice https://www.telegraph.co.uk/films/legend-of-tarzan/who-was-the-real-tarzan/?fbclid=IwAR0lJ_8l0crO-7_gAmPVOnUsuP2OUrxfqbzJDoK5Dlmexpk0WnawSYYvI

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam ja, Nives Perković, samostalno napisala završni rad na temu *Književne interpretacije strategije u enja u romanima Frankenstein i Tarzan* pod vodstvom mentorice doc.dr.sc. Sanje Lovri Kralj i sumentorice doc.dr.sc. Alenke Mikulec.

Potpis studentice